

ФІНАЛЬНА РЕПЛІКА

На цвинтарі до мене підійшов Моріс. Як завжди, заїкаючись і, як завжди, гаркавою англійською, він сказав:

— Цілком закономірна смерть для колишнього ресторанныго критика, чи не так? Практично, професійна. Гострий панкреатит. І то через що? Через добрі богемські кнедлики, свининку, пивце. Ну і, звичайно, через найдобріших богемців у білих халатах. Довбана Прага.

Пустився дрібний дощик, задушливий земляний аромат мішався із запахом мокрого одягу. Дихати стало нічим.

— Довбана Прага,— погодився я,— довбана Центральна Європа.

Моріс радісно підхопив:

— Довбане життя. Бідолашний Жан. Здохнути в лікарні, назву якої він не міг вимовити... та й я не можу. Як це — «Карч»? «Кирч»?

— «Крч».

— Але ви, Петре, росіянин, слов'янин, варвар, ви можете гарчати й шипіти одночасно, а ми, нещасні французи, ламаємо свої ніжні язики об ці печерні звуки. А деякі з нас навіть знайшли тут свою останню печеру...

— Але ж, Морісе, будьте справедливі, Жана згубили зовсім не слов'янські звуки, а...

— Так-так, варварська їжа і варварська медицина. Бідолашний Жан, подумати тільки, ще десять років тому від самого його імені тремтіли кращі ресторатори *belle France*!

Морісова сфранцужена англійська була нестерпна. Як, утім, і зрусифікована моя. Загалом моя англійська робила життя в Празі нестерпним — мабуть, ще більше, ніж моя убога чеська. На довершення до всього, човникові рейди між універсальною говіркою і провінційною мовою псували мою рідну мову, а разом із нею так само псувався мій характер. Я навіть вигдав назву цієї хвороби — «празький синдром» — і намагався лікувати подібне подібним, уникаючи як автохтонів, так і місцевих росіян. І, в результаті, став завсідником експатських¹ барів та англійських книгарень, де цідив вечори упереміж із рідким пивом і лузерськими розмовами на «лінгва англа». В одному з таких барів півтора року тому я зустрів Жана.

Одна з численних помилок мого життя (більшість з яких засвоєна в дитинстві з книжок на кшталт «Трьох мушкетерів») — те, що французи зневажають пиво. Це, звісно, дурня. Французи обожнюють пиво — принаймні, Жан обожнював пиво, але й про вино не забував. І не міг забути,

¹ Експати (від лат. *ex patria* — «поза батьківщиною») — сленгова назва іноземців, зазвичай представників Заходу, що проживають у країнах, громадянами яких вони не є.

8 бо пив його на роботі, особливо, за його розповідями, за старих, кращих часів, на батьківщині. Про те, що перетворило одного з провідних ресторанних критиків Парижа на кулінарного оглядача затрапезної англомовної газетки у затрапезній столиці затрапезної колишньої австро-угорської провінції, Жан не розповідав, та я й не розпитував. Ми сиділи в «Шекспірі та кузенах», цмулили «Бернард», узимку — темне, влітку — світле, і обмінювалися міркуваннями на музичні теми. Ніколи — на кулінарні. Ніколи. Жан часом міг порадити дешевий левантійський ресторанчик із непоганою кухнею, який щойно відкрився, але говорити про переваги тамтешнього хумусу чи кус-кусу — ні, ніколи. Та й свою колонку в «Праг Гералд» він вів неохоче, абияк, хвалебні статті писав тільки на замовлення власників закладів, охоче брав за це у них гроші, з чого й жив. Про його величне минуле ніхто не знав, у тому числі я — аж доти, доки у Празі з'явився Моріс.

Моріс переїхав до Праги кілька місяців тому і вже за тиждень після переїзду міцно засів у «Шекспірі». Відкривши на Виноградах крамничку трав'яного зілля, він розраховував швидко розбагатіти, закликаючи дбайливо стрижених чеських клерків та їхніх просмажених у соляріях подруг до рослинного раю східного знахарства. Досить швидко стало зрозуміло, що, крім двох-трьох знуджених шведок похилого віку, які придбали квартири у сусідньому нещодавно відремонтваному будинку, до його крамниці ніхто

не ходить. Місцевий середній клас, як і раніше, активно заправлявся холестерином, пивом і антибіотиками, не виявляючи ніякого зацікавлення ані життєствердним ведичним збиранням трав, ані чудодійною олією з кори австралійського чагарнику. Моріс посадив за прилавок страховидну індуску, колишню офіціантку з ресторану «Тадж-Махал», а сам байдикував: удень ходив по антикварах і лахмітниках, мріючи знайти невідомий автограф Кафки, щоб, продавши його, відігратися за гомеопатичне фіаско, а вечорами стирчав із нами в «Шекспірі» й нещадно сварив чехів.

Якось одного разу Жан укотре ліг на обстеження в лікарню — він скаржився на серце. Залишившись за столиком «Шекспіра» тільки зі мною, Моріс розповів історію про те, як відомий ресторанний критик занапастив свою кар'єру.

За його словами, все відбувалося так. Жан таємно об'їжджав ресторани, що мали мішленівські зірки відзнак¹, перевіряючи відповідність високого звання реальній ситуації у тамтешніх каstrулях і тарілках. Його, звичайно ж, знали в обличчя, тому він охоче користувався перуками, фальшивими бородами, вусами, а одного разу навіть видав себе за індуса, накрутивши на голові чалму. За маскарадом йшла розплата. Жан

---

¹ Мається на увазі згадка у «Червоному гіді Мішлен» — найбільш впливовому з сучасних ресторанних рейтингів. Одна, дві чи три зірочки поряд із назвою закладу означають наявність чудової кухні і першокласного шеф-кухаря.

